

IFSIJ IMPACT FACTOR: 6.225

ISSN: 2455-1511

SANSKRUTI

International Multidisciplinary Research Journal

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Special Issue: 010

December - 2021

“नहिं ज्ञानेन सदृश्यमं पवित्रमिह विद्यते”

ग्रामीण विकास शिक्षण संस्था, संचालित

कला एवं वाणिज्य महाविद्यालय, उंडाले

तहसील- कराड, जिला- सातारा

(शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर संलग्न)

द्वारा आयोजित

आंतरविद्याशाखीय एकदिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी

साहित्य और समाज सुधार

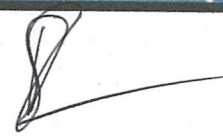
२९ सितंबर २०२१

Special Issue Editor: Prof. Javid Shaikh

Guest Editor: Prof. Smt. Sushama Surve

Editor-in-Chief: Prof. Santosh Bongale

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

Sanskriti International Multidisciplinary Research Journal
IMPACT FACTOR - (IFSIJ) - 6.225
Special Issue 010- साहित्य और समाज सुधार

ISSN: 2455-1511
December - 2021

IFSIJ IMPACT FACTOR: 6.225

ISSN: 2455-1511

SANSKRUTI

International Multidisciplinary Research Journal

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Special Issue: 010 December - 2021

"नहि ज्ञानेन सदृश्यमपवित्रमिह विद्यते"

ग्रामीण विकास शिक्षण संस्था, संचालित

कला एवं वाणिज्य महाविद्यालय, उंडाले

तहसील- करड, जिला- सातारा

(शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर संलग्न)

द्वारा आयोजित

आंतरविद्याशाखीय एकदिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी

साहित्य और समाज सुधार

२९ सितंबर २०२१

Special Issue Editor: Prof. Javid Shaikh

Guest Editor: Prof. Smt. Sushama Surve

Editor-in-Chief: Prof. Santosh Bongale

Sanskriti Multidisciplinary Research And Development Training Institute (SMRDTI)

© All rights reserved with the authors.

Published by - © Mr. Santosh Bongale, President, Sanskriti Multidisciplinary Research And Development Training Institute (SMRDTI) At-Post: Pimpalkhunte Tal: Madha Dist: Solapur, Maharashtra

Mobile: 9923900840 Email id: editorsimri@gmail.com www.simri.org.in

INDEXED, PEER-REVIEWED INTERNATIONAL JOURNAL
www.simrj.org.in Email ID: editorsimrj@gmail.com

Page 2

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

१७	चित्रपट आणि समाज प्रबोधन प्रा. डॉ. हेमंत नामदेव कुंभार	89-94
१८	साडीपट्टी रंगभूमीवरील नाटकांतील सामाजिकता प्रा. डॉ. विजय रैवतकर	95-98
१९	दलित साहित्य आणि समाजप्रबोधन प्रा. डॉ. संदीप कडू माळी	99-103
२०	मराठी कादंबरीतील आदिवासी समाजदर्शन डॉ. योगेश द्विरामण महाले	104-111
२१	आधुनिक मराठी साहित्यातील समाज प्रबोधन सौ. विजयालक्ष्मी देवगोजी, डॉ. मनिका नेंसरकर	112-118
२२	संत साहित्यातून परिष्कृत झालेले समाज प्रबोधन प्रा. डॉ. गणपत काशिबा हराळे	119-124
२३	संत तुकारामांचा समाज जागर प्रा. सुदास व्यंकटेश कुलकर्णी	125-129
२४	महात्मा फुले यांनी साहित्याच्या माध्यमातून केलेले समाजप्रबोधन प्रा. डॉ. सुनिल सभाजी साठे	130-132
२५	मराठी संतसाहित्यातील समाजप्रबोधन प्रा. डॉ. आवासादेव पिरगोडा नाईक	133-135
२६	साहित्यातून पर्यावरणीय समाजप्रबोधन प्रा. सी. सुषमा विजय सुर्वे	136-143
२७	संत तुकाराम यांच्या अभंगातील समाज प्रबोधन प्रा. श्री प्रदीप सहदेव चोंपडे	144-150
२८	साठोत्तरी मराठी प्रादेशिक कादंबरीतून व्यक्त होणारी सामाजिक जाणीव डॉ. लालबा हुमटकर	151-155
२९	संत एकनाथांनी भारुडातून केलेले समाजप्रबोधन प्रा. श्री. विलास सखाराम सुर्वे	156-161

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N P Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

झाडीपट्टी रंगभूमीवरील नाटकांतील सामाजिकता
प्रा. डॉ. विजय रैवतकर

महात्मा गांधी कला, विज्ञान व स्व. न. पं. वाणिज्य, महाविद्यालय, आरमोरी जि. गडचिरोली ४४२२०८
मो. ९८२३८७९२०६ ईमेल: viju.raiwatkar@gmail.com

सारांश (Abstract)

झाडीपट्टी रंगभूमीवरील नाटक झाडीप्रदेशातील सांस्कृतिक व सामाजिक जैवनाला जीवनाला कवेत बेगारी आहेत. झाडीपट्टी रंगभूमीवरील नाटकांतील प्रबोधन उदात्त मानवी जीवनमूल्यांची पखरण करणारे आहे. झाडीपट्टीतील नाटके सामाजिक, सांस्कृतिक, लावणीप्रधान, लोकसांस्कृतिक, पौराणिकता, ऐतिहासिकता अशा आशयसुवातून विकसित झाली आहेत. त्या नाटकांतील प्रादेशिक जीवनजाणिवे, प्रादेशिक बोलीभाषेतील संवाद, नाटकांवरील लोकसाहित्याचा प्रभाव आणि नाट्याशयातून साधलेले सामाजिकप्रबोधन वैशिष्ट्यपूर्ण आहे. झाडीपट्टी रंगभूमीवरील नाटकांतील सामाजिक आशय प्रचारकी नाही या नाटकांतील जीवनाशयाला वाङ्मयीन परिमानाच्या परिप्रेक्ष्यातून आविष्कृत करण्यात आले आहे.

पारिभाषिक शब्द (Key words)

झाडीपट्टी - पूर्वे विदर्भातील पट्टा गडचिरोली, चंद्रपूर, गोंदिया आणि भंडारा या जिल्हांचा समावेश. झाडीपट्टी म्हणजे जंगलाचा पट्टा. भौगोलिक मर्यादितपणे पट्टा म्हणण्याऐवजी पट्टी असा प्रभाव पडला आहे.

प्रस्तावना (Introduction)

गडचिरोली, चंद्रपूर, भंडारा आणि गोंदिया जिल्हांचे सामाजिक, सांस्कृतिक आणि वाङ्मयीन वेगळेपण अधोरेखित करणारी झाडीपट्टी रंगभूमी ही मराठी रंगभूमीच्या नाट्येतिहासातील सुवर्णपान आहे. मराठी साहित्यव्यवहारातील नाटक या साहित्यप्रकारात झाडीपट्टी रंगभूमीवरील नाटकांनी विलक्षण सामर्थ्यनि आपले वेगळेपण सिद्ध केले आहे. विदर्भाच्या सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, वाङ्मयीन आणि भाषिक वैभवाची देण म्हणून झाडीपट्टी रंगभूमीचे महत्त्व फार आहे. या नाट्यरंगभूमीवरील नाटके मनोरंजनातून अभिव्यक्त झाली असली तरी या नाटकांतील नाट्याशयात वास्तवाचे ज्वलंत आणि जिवंत दर्शन वाचकांना, नाट्यरसिकांना झाल्याशिवाय राहत नाही. नाटक हा झाडीप्रदेशातील लोकांचा उत्सुकतेचा विषय. नाटक म्हटले की या प्रदेशातील लोकांसाठी एकप्रकारे लोकोत्सवच असतो. शेतीचा हंगाम संपला की थंडीला सुरुवात होते अर्थात ऑक्टोबर ते जानेवारी या माहिण्यांच्या कालावधीत झाडीपट्टी रंगभूमीचे नाट्यकलावंत, गावागावात नाटकांचे प्रयोग करीत असतात. मंडई, दिवाळी अशा सन उत्सवाच्या निमित्ताने झाडीपट्टी रंगभूमी जिवंत असून ऑक्टोबर ते

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N P Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli